

Editieredactie: Alma Lanser & Theo van der Zee

Alma Lanser & Theo van der Zee, *'Interreligieuze educatie: dure hobby of pure noodzaak?*

'Over godsdienst praten we niet,
dat geeft alleen maar ruzie.'

De Nederlandse samenleving is onmiskenbaar pluriform in cultureel en religieus opzicht. Mensen van diverse culturele en religieuze achtergronden bevolken niet alleen het land, maar ook de eigen stad, wijk, school, het ziekenhuis en de vereniging. Culturele en religieuze diversiteit is een gegeven, maar niet voor iedereen een uitdaging. Veel mensen ervaren religie en religieuze diversiteit als bedreigend, bijvoorbeeld omdat ze bang zijn voor conflicten of geweld. Aan de samenleving en instellingen als de school in het bijzonder wordt gevraagd om mensen te ondersteunen met deze diversiteit te leren omgaan. Veel wordt in dit kader verwacht van interreligieuze educatie. Vanuit het perspectief van een samenleving waar mensen ook echt met elkaar willen samenleven en samenwerken lijkt interreligieuze educatie geen hobby meer, maar een absolute noodzaak.

Pim de Haas, *Vijfentwintig geloven op een kussen*

Ooit van de god Misi gehoord? En weet u waarom Kader Abdolah verdacht is? En hoever reikt het gezag van de leraar als het om de religieuze overtuigingen van leerlingen gaat? Interreligieuze educatie is veel complexer, maar ook veel vrolijker dan de theorie doet vermoeden. In de klassen van een zwarte middelbare school in Amsterdam wordt het werkelijkheid.

Mijke Jetten, *Samen op weg naar verdieping. Christenen en moslims in dialoog*

Vaak plaatst men interreligieuze educatie binnen de context van de school of kerk. Daardoor vallen veel dialoogactiviteiten buiten het blikveld. In haar onderzoek kijkt Mijke Jetten naar vrije, niet vanuit een (religieuze) institutie georganiseerde activiteiten. Zij richt zich in het bijzonder op de communicatie tussen volwassen christenen en moslims. Hoe komen zij gezamenlijk tot een verdiepende dialoog? Dit artikel maakt aan de hand van praktische voorbeelden het belang van gespreksvaardigheden aanschouwelijk.

Aad de Jong, *Van elkaar leren? Over doelen en doeloriëntaties van interreligieuze educatie*

De communicatie met andere mensen over je geloof is vaak problematischer dan we denken. We kunnen wel praten, met veel goede wil kunnen we onszelf nog uitleggen en onze overtuigingen over het voetlicht brengen, maar daar ontbreekt fundamenteel iets aan. Het woordje God heeft bijvoorbeeld nog geen enkele betekenis in communicatieve zin zolang het geen deel uitmaakt van een vraag zoals 'bestaat God?' of van een (leer)stelling zoals 'er bestaat slechts één God'. Het is heel belangrijk om goede vragen aan elkaar te leren stellen en om die vragen inderdaad ook goed te leren stellen. En de belangrijkste is wellicht de vraag 'wat bedoel je precies?'

San van Eersel, *Het begrijpen van de ander met behulp van dialoog in interreligieuze communicatie*

Leerkrachten vervullen bij interreligieuze communicatie een cruciale rol. Zij zullen de communicatie niet alleen kunnen faciliteren, maar ook stimuleren, begeleiden, sturen soms, en oriënteren. Hoe kunnen leerkrachten dat allemaal waarmaken? En wat doen leerkrachten al in de praktijk op de basisschool? In dit artikel wordt een inkijk in de praktijk van de interreligieuze communicatie in de bovenbouw van de basisschool geboden, en een aantal mogelijkheden om deze praktijk te verbeteren.

Gerdien Bertram-Troost & Ina ter Avest, *Levensbeschouwelijk leren als proces van loslaten en verbinden. Pedagogische strategieën ten behoeve van het (inter)religieuze leerproces van leerlingen*

De adolescentie is een bijzondere levensfase met veel veranderingen. Opvattingen over geloof kunnen in deze periode eigen gemaakt of verworpen worden. Geloof kan echter ook een houvast zijn en wel op zo'n manier dat veranderingen helemaal niet aan de orde zijn. De rest van het leven is al ingewikkeld genoeg. Leerkrachten kunnen hun leerlingen stimuleren tot een levensbeschouwelijke ontwikkeling door hen te bemoedigen en uit te dagen. In die didactische spanning leren jonge mensen van elkaars geloof.

Ina ter Avest, Gerdien Bertram-Troost, Anneke van Laar, Siebren Miedema & Cok Bakker, *Geloven in verschil, in licht en tegenlicht*

Hoe creëert een docent een leerrijke omgeving? Wat is er nodig voor leerlingen om hun eigen levensbeschouwing te onderzoeken? In dit artikel klinkt de stem van de havo-leerling, maar wordt ook duidelijk dat geloof soms 'te heftig' kan zijn om over te praten. 'Wij'en 'zij' kunnen best wat van elkaar leren, maar soms is er meer behoefte aan houvast in een turbulente levensfase.

Sake Stoppels, *De marge als kraamkamer voor kerkvernieuwing. Trends in kerkopbouw*

In een nieuw format is dit de zevende aflevering van het trendbericht: een literatuurbericht kerkopbouw. In dit artikel schets ik enkele rode draden die te ontwaren zijn in de grote stroom aan nieuwe boeken over de kerk. Ik doe dat met opzet eenzijdig. In plaats van een globaal beeld te schetsen van alles wat er is verschenen, concentreer ik me op publicaties rond nieuwe gestalten van kerk-zijn. Henk de Roest haalt in het boek *Als een kerk opnieuw begint* de historicus Arnold Toynbee aan. Deze stelde dat samenlevingen zichzelf vooral vernieuwen door groepen die zich in de marge van de samenleving bevinden (2008, 320). Vanuit die gedachte vraag ik in dit korte trendbericht in eerste instantie aandacht voor vernieuwende initiatieven en publicaties aan 'de rand' van de kerk.

Voor het overige verwijs ik naar een veel uitgebreidere en breder opgezette versie van dit [literatuurbericht](#). Meer dan veertig publicaties op het terrein van kerkopbouw worden daar besproken. Daar worden ook de bibliografische gegevens genoemd. Vanwege de beperkte ruimte zijn deze hier achterwege gebleven.